

Utišení bouře (Mk 4,35–41, par.)

Podoba a poselství textu v rámci novozákonní tradice

Ladislav Tichý

Veřejné působení Ježíše Krista, jak je zachyceno v novozákonních evangeliích, se odehrávalo z velké části v Galileji v oblasti Genezaretského jezera. I samotné jezero bylo jevištěm některých událostí (srov. např. Mk 2,13nn.; 4,1nn.; 5,13; 6,47nn.; Mt 14,25nn.; Lk 5,1nn.; Jan 6,16nn.; 21,1nn.). Patrně nejkompaktnější a snad také nejdramatičtější text představuje vyprávění o utišení bouře na tomto jezeře, které je zaznamenáno ve všech třech synoptických evangeliích (Mk 4,36–41; Mt 8,23–27; Lk 8,22–25). Pro správnou interpretaci tohoto textu je třeba samozřejmě neopomenout důležité kroky, kterými historicko-kritická metoda zkoumá i ostatní texty novozákonních evangelií, jako je kritika textu,¹ určení literárního druhu, problematika tradice a redakce, potom i otázka vlastní historičnosti příběhu. Ale u tohoto textu existuje speciálně také problém, jak to bylo se synoptickou tradicí, tj. konkrétně: jaká byla podoba textové báze, ze které vycházeli autoři Matoušova a Lukášova evangelia, protože v textu o utišení bouře velkých synoptiků se vyskytuje nemalý počet tzv. *minor agreements*.² Této otázce se chce tento příspěvek zvlášť věnovat, i když nebude přehlížet i další otázky týkající se celkové interpretace a poselství perikopy o utišení bouře. Postup bude takový, že nejprve se budeme věnovat zvlášť každé verzi perikopy o utišení bouře v synoptických evangeliích, a to v pořadí Mk – Mt – Lk (oddíly 1–3). Tento

¹ Tento příspěvek vychází z řeckého textu edice *Novum Testamentum Graece*, ed. Barbara Aland – Kurt Aland – Johannes Karavidopoulos – Carlo M. Martini – Bruce M. Metzger, 28. rev. vyd. Holger Strutwolf et al., Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2012. Z kritického aparátu tohoto vydání jsou také převzaty údaje o různocteních v rukopisech.

² Tento krátký termín je dost běžně užívaný (např. v titulu publikace Frans NEIRYNCK, *The Minor Agreements in a Horizontal-line Synopsis*, Leuven: University Press, 1991), zatímco plně označení zní *The minor agreements of Matthew and Luke against Mark* (srov. NEIRYNCK, *Minor Agreements*, s. 5, pozn. 1, kde autor cituje svou obsírnější práci z r. 1974, která má v titulu právě toto širší označení). Jedná se tedy o (většinou méně rozsáhlé) textové shody mezi Matoušem a Lukášem, jimiž se oba odlišují od textu Markova evangelia. V dalším textu článku bude k jejich označení většinou užívána zkratka MA.

postup se opírá o dnes mezi badateli převažující předpoklad, že nejstarší ze synoptických evangelií je evangelium podle Marka. Podle tohoto předpokladu teprve později byla napsána velká synoptická evangelia, i když není úplně jasné, v jakém časovém pořadí. To však není pro naše zkoumání rozhodující. Ale důležité bude, že po srovnání textů velkých synoptiků bude následovat snaha o vysvětlení vzájemných shod mezi Matoušem a Lukášem, jimiž se liší od Marka (4). V závěrečném shrnutí (5) bude zformulován výsledek bádání tohoto příspěvku.

1. Mk 4,35–41

4. kapitola Markova evangelia obsahuje v první části poměrně rozsáhlou Ježíšovu řeč v podobenstvích, která zabírá verše 1–34. Formulace v posledním verši 34 dost jasně signalizuje závěr této textové jednotky, protože se zde mluví souhrnně o podobenstvích v obecném smyslu a o jejich Ježíšově výkladu učedníkům v soukromí. Mk 4,35 navazuje na předcházející text časovým údajem „v onen den, když nastal večer“, ale Ježíšova výzva k přeplavení se na druhý břeh je jasnou známkou začátku nové textové jednotky. V ní se líčí dramatická událost na Genezaretském jezeře. Verš 4,41 by sám svým obsahem ještě nemusel znamenat závěr této perikopy. Ale pokračování evangelia v 5,1 už vypráví o ději na protějším břehu, čímž je dáno vymezení perikopy o zážitku bouře na jezeře v Mk 4,35–41.³ V pokud možno doslovném překladu tento text zní:

³⁵A řekl jim v onen den, když nastal večer: Přeplavme se na druhý břeh. ³⁶Když rozpustili zástup, vzali ho, jak byl na lodi; i jiné lodě byly s ním. ³⁷A nastala velká větná bouře a vlny narážely na loď, takže se loď už naplňovala. ³⁸A on na zádi na polštáři spal. Probudili ho a řekli mu: Mistře, nevádi ti, že jsme ztraceni? ³⁹A když se probudil, pohrozil větru a řekl moři: Mlč, zmlkni! A uklidnil se vítr a nastal veliký klid. ⁴⁰A řekl jim: Proč jste ustrašení? Ještě nemáte víru? ⁴¹A ovládla je velká bázeň a říkali si navzájem: Kdo to jen je, že i vítr a moře ho poslouchá?

Jak bylo uvedeno, ve v. 35 jsou známky začátku vyprávění o nové události. Tuto skutečnost si však plně uvědomuje pouze čtenář, který zná text, který této nové textové jednotce předchází. V Mk 4,1–34 se vypráví

³ Toto vymezení textové jednotky je v komentářích prakticky nesporné. To jen potvrzuje vnitřní sevřenost a kompaktnost textu, který líčí událost na Genezaretském jezeře.

o tom, jak Ježíš učil „u moře“ (4,1a). Tím je myšleno Genezaretské neboli Tiberiadské jezero.⁴ Ježíš při tom sedí na lodi (4,1b). Pokyn k přeplavbě na druhý břeh po skončení poučování dává Ježíš, čímž vystupuje jako vedoucí skupiny učedníků (v. 35). Ovšem následující v. 36a nejprve ještě doplňuje informaci k předcházejícímu ději, když zmiňuje skutečnost rozpuštění⁵ zástupu lidí, kteří předtím poslouchali Ježíšovu řeč v podobenstvích. Ve v. 36b jsou aktéry už učedníci, kteří se zřejmě ujímají řízení lodi a pochopitelně berou s sebou také Ježíše, který se už nacházel na lodi. V. 36c ovšem obsahuje novou informaci, která však zůstává v celém vyprávění izolovaná, protože na zmínku o dalších lodích, které doprovázely Ježíše (na něho odkazuje zřejmě zájmeno s předložkou μετ' αὐτοῦ, tj. „s ním“), nic v dalším textu výslovně nenavazuje. Ve v. 37 vyprávění líčí dramatický bod děje. Je to větrná bouře, která se strhla na jezeře.⁶ Její síla způsobuje takové vlnobití, že loď s Ježíšem a učedníky nabírá vodu. Tím je dáno nebezpečí potopení lodi i s její posádkou. I zkušení rybáři, jakými byli někteří z Dvanácti, si museli uvědomovat velké nebezpečí, které jim hrozilo. Vědomí nebezpečí ovšem nesdílí Ježíš, který klidně spí na zádi na polštáři, jenž normálně sloužil kormidelníkovi pro větší pohodlí (v. 38a). Pochopitelná je reakce učedníků (v. 38b), kteří Ježíše budí a upozorňují ho na to, že jim jde o život.⁷ Toto upozornění má nepochybně charakter určité výtky, protože spící Ježíš působí dojemem, jako by ho hrozící nebezpečí nezajímalo. Čtenář, především ten, který je obeznámen s předcházejícím textem evangelia, však ve zvolání učedníků musí vycítit i prosbu o pomoc vzhledem k tomu, co evangelista už o Ježíšovi a jeho moci vyprávěl. Tento účel jistě podporuje také

⁴ Nový zákon navazuje na starozákonní úzus (srov. např. Nm 34,11; Joz 13,27), když označuje tuto vnitrozemskou vodní plochu v Galileji většinou jako ὁ, v LXX θάλασσα, tj. „moře“. Pouze evangelista Lukáš volí přesnější výraz λίμνη „jezero“ (srov. Lk 5,1,2; 8,22.23.33).

⁵ U vazby ἀφέντες τὸν ὄχλον je třeba preferovat význam „když rozpustili zástup“ oproti jazykově také možnému „když opustili zástup“, protože evangelista stěží počítal s nějakým navazujícím programem shromážděných lidí.

⁶ Např. Marie-Joseph LAGRANGE, *Évangile selon Saint Marc*, Paris: Gabalda, 1966 (= 1929), s. 123, který žil řadu let v Palestině, hovoří o silných větrech, které pronikají do kotliny Genezaretského jezera jižní přírůvou a „rozpoutávají skutečné bouře“.

⁷ Řecký tvar ἀπολύμεθα, jímž je tato skutečnost vyjádřena, znamená doslova „hyne-me“. To však není v češtině nejvhodnější formulace. Dané situaci odpovídá lépe „jsme ztraceni“ (srov. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, ed. Vladimír Mejstřík et al., Praha: Academia, 2016, s. 581 [s. v. „ztratit“], kde ke spojení „být ztracen“ je připojen význam „být v beznadějném stavu“).

oslovení διδάσκαλε („Mistře!“), třebaže se v rámci Markova evangelia objevuje poprvé (ovšem sloveso διδάσκω „učit“ o Ježíšově činnosti bylo užito už v Mk 1,21.22; 2,13; 4,1.2). Očekávání pomoci od Ježíše je hned potvrzeno tím, co vypráví v. 39. Ježíš zasahuje tak, že se obrací na bouřící živly důrazným příkazem (výrazný je zvláště druhý imperativ perfekta πεφίμωσο [„zmlkni!“], který v rámci řečtiny Nového zákona patří mezi vzácné tvary). Je pozoruhodné, že Ježíš oslovuje přírodní živly tak, jako by se jednalo o osobu, a také to, že užití sloveso, kterým evangelista charakterizuje Ježíšovu hrozbu vůči větru (ἐπετίμησεν), je stejné jako u příkazu nečistému duchu v Mk 1,25. Ježíšův zásah má bezprostřední účinek, když nastává naprostý klid vodní hladiny (to vyjadřuje v řeckém textu substantivum γαλήνη, posílené ještě přívlastkem „veliký“). V plném souladu s logikou děje se Ježíš obrací na své učedníky teprve po odstranění nebezpečí (v. 40). Jeho slova jsou formulována ve dvou otázkách. První se týká důvodu strachu učedníků. Už to představuje zřejmou výzvu, protože většina čtenářů by se reakci učedníků na nastalou bouři vůbec nedivila. Druhá otázka se týká víry učedníků. Příslovce οὐπω⁸ „ještě ne“ zahrnuje myšlenku, že vlastně žádnou víru nemají. To se může jevit na základě dosavadního textu evangelia, z něhož přece jen vyplývá určitý speciální vztah učedníků k Ježíšovi, jako málo logické. Ale tato otázka se dá chápat jako kritika postoje učedníků, kteří ještě zdaleka nemají tu víru, jakou by v této situaci měli mít. O jakou víru se jedná? Formulace otázky i závěr perikopy ve v. 41 ukazují, že se nemůže jednat o pouhou víru v Boha.⁹ Tato víra se musí týkat také Ježíše.¹⁰ Snad se to dá vyjádřit tak, že jde o víru v Boha, který se projevuje v Ježíšově vystupování a jednání.¹¹ Celé líčení události je dovršeno reakcí učedníků ve v. 41. Je to jednak „velká bázeň“, která padla na učedníky. V řeckém textu to vyjadřuje tzv. *figura etymologica* (užití sloveso i na něm závislé

⁸ Většina řeckých rukopisů zde má πῶς οὐκ „jak to, že ne“. To však je zřejmě druhotná změna.

⁹ Pouhou „faith in God“ („víru v Boha“) zde viděl např. Vincent TAYLOR, *The Gospel according to St. Mark*, London: Macmillan, 1966, s. 273 a 276. Na druhém místě se neprávem dovolává také komentáře LAGRANGE, *Évangile selon Saint Marc*, s. 124. Lagrange však viděl důvěru v Boha pouze u druhotného čtení πῶς οὐκ (srov. předcházející pozn.). Se čtením οὐπω však spojil myšlenku, že učedníci za tu dobu, co jsou s Ježíšem, nemají „ještě víru v něho (pas encore foi en lui)“.

¹⁰ Pro „faith in Jesus (víru v Ježíše)“ se rozhoduje např. Robert H. STEIN, *Mark, Grand Rapids*, Mich.: Baker Academics, 2008, s. 244.

¹¹ Srov. např. Karl KERTELGE, *Markusevangelium*, Würzburg: Echter, 1994, s. 54.

podstatné jméno mají stejný etymologický základ: ἐφοβήθησαν φόβον). K ní je připojena otázka ohledně identity toho, kdo má moc nad větrem i mořem. Tím tento dílčí text končí. Odpověď na vyslovenou otázku není vyjádřena. Ale čtenářům, kteří byli obeznámeni se Starým zákonem, se musely vybavit některé texty (např. Žl 107,29; 65,8; 89,10), které hovoří o Boží moci nad bouří a vlnobitím. Tak vlastně vyprávění vrcholí otázkou, která má vést k odhalení tajemství identity Ježíšovy osoby.

Zásadní důležitost pro správné pochopení každého textu má určení, o jaký druh textu se jedná. První dojem jistě bez potíží spojí tento text s textovými jednotkami v evangeliích, které vyprávějí o Ježíšových zázracích. Ovšem rozdíl je v tom, že tyto texty většinou vyprávějí o zázračných uzdraveních. Zde však jde o něco jiného. Označení „zázrak na přírodě“ také nevystihuje dostatečně celý obsah textu, protože ten má rovněž společné prvky s texty o exorcismech (srov. Mk 1,25), ale hlavně nelze přehlížet vyvrcholení ve v. 41, které vyznívá do formy tzv. epifanie, tj. zjevení skryté skutečnosti. Proto se může jevit pro Mk 4,35–41 jako poměrně výstižná charakteristika označení „vyprávění o zachraňující epifanii.“¹²

Charakter textu v Mk 4,35–41 vybízí logicky také k odpovědi na otázku, jaký je poměr líčeného děje k historické skutečnosti. Autoři jsou poměrně zdrženliví a někteří se tímto problémem nezabývají. Jako jednoho z nejvýraznějších odpůrců historického základu tohoto textu lze uvést např. R. Pesche, který tuto perikopu pokládá za „dokument raných misijních dějin a vývoje rané křesťanské christologie, ne Ježíšovy historie.“¹³ Mk 4,35–41 chápe jako „volné převyprávění Jon 1 a Žl 107,23nn.“¹⁴ Takový závěr nemůže přesvědčit. Existuje samozřejmě tematická spojitost s Žl 107 a s Jon 1. Ale Ježíš v perikopě o utišení bouře není přesnou paralelní postavou k Jonášovi, jak je tomu např. v Mt 12,39n. a Lk 11,29n., kde se hovoří o „znamení Jonášově“. Ohledně naší perikopy je mnohem přesvědčivější závěr: „Přímá závislost na literární předloze je

¹² Tak Wilfried ECKEY, *Das Markusevangelium: Orientierung am Weg Jesu*, Neukirchen-Vluyn: Neukirchner, 1998, s. 150. Např. Petr POKORNÝ, *Evangelium podle Marka*, Praha: Centrum biblických studií, 2016, s. 104, charakterizuje vyprávění o utišení bouře pomocí výrazu „novela“. To jistě odpovídá některým rysům textu (např. jednoduchosti děje), ale vůbec nezahrnuje teologickou dimenzi textu.

¹³ Rudolf PESCH, *Das Markusevangelium, I. Teil: Einleitung und Kommentar zu Kap. 1,1–8,26*, Freiburg im Br.: Herder, 1976, s. 276.

¹⁴ Tamtéž.

nepravděpodobná.¹⁵ Není tedy přinejmenším nerozumný předpoklad, že na počátku tradice textu byl zážitek učedníků s Ježíšem na Genezaretském jezeře, třebaže konkrétní detaily děje nemůžeme popsat.¹⁶

Na jistější půdě se nachází odpověď na otázku, jakým způsobem se podílel autor Markova evangelia na výsledné podobě textu perikopy, i když ani zde nelze učinit zcela absolutní závěry. Redakční zásah evangelisty byl nezbytný na začátku textu, protože šlo o návaznost na předcházející textovou jednotku. Tento zásah se týká nepochybně v. 35 a zčásti také asi v. 36 (zmínka o „jiných lodích“ je však pravděpodobně pozůstatek předcházející tradice¹⁷). V perikopě je nepřehlédnutelná Ježíšova kritika učedníků ve v. 40. To odpovídá tématu teologie Markova evangelia. Proto i zde je třeba vidět evangelistovo pero. Ovšem jestliže např. J. Gnilka říká, že dvojí otázka ve v. 40 přichází příliš pozdě,¹⁸ přehlíží tím skutečnost, že právě toto postavení odpovídá přirozenému sledu dějů v podobné kritické situaci (tak např. matka dítě, které vkročilo do vozovky, po níž projíždí auto, nejprve strhne zpět na chodník, třebas s krátkým výkřikem, a teprve až je po nebezpečí, dává dítěti kritické ponaučení). Proto Ježíšova slova na adresu učedníků v Markově textu mohla být na daném místě (na rozdíl od Mt 8,26a) už v dřívější tradici, i když měla snad jiné znění, než jaké je v Mk 4,40. Evangelista

¹⁵ Joachim GNILKA, *Das Evangelium nach Markus*, Teilband 1. Mk 1–8,26, Zürich: Benziger, 1978, s. 194. Podobně, explicitně také proti R. Peschovi se vyslovil Camille FOCANT, *L'évangile selon Marc*, Paris: Cerf, 2004, s. 193.

¹⁶ Např. Dennis H. NINEHAM, *The Gospel of St Mark*, Harmondsworth: Penguin, 1973, s. 148, přijímá názor, že „přesná historická báze ... se nedá odhalit“. O něco optimističtěji se vyjádřil Xavier LÉON-DUFOUR, *Études d'Évangile*, Paris: Seuil, 1965, s. 171n.: „historik může odhalit náčrt události“. Zmínka o tom, že Ježíš spal na „polštářích“ na „zádi“ lodi může vypadat jako líčení někoho, kdo byl při tom (srov. např. C. E. B. CRANFIELD, *The Gospel according to Saint Mark*, Cambridge: Cambridge University Press, 1974, s. 175, podle něhož formulace prozrazuje „the vivid reminiscence of an eye-witness [živou vzpomínku očitého svědka]“), ale lze si také představit, že tyto detaily doplnil do příběhu, byť plně v souladu s realitami, nějaký pozdější vyprávěč události.

¹⁷ Zmínku o jiných lodích chápe jako součást „starší tradice“ např. POKORNÝ, *Evangelium podle Marka*, s. 102.

¹⁸ GNILKA, *Das Evangelium nach Markus*, s. 193. Také Ulrich LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, 2. Teilband Mt 8–17, Zürich: Benziger, 1990, s. 22, říká, že „v. 40 je umístěn lépe Mt 8,26a“. To může platit až při aplikaci na situace v církvi, ne o skutečném nebezpečí na Genezaretském jezeře.

pak čtenáře na Ježíšovo poučení asi také připravil formulací slov učedníků ve v. 38b.¹⁹

2. Mt 8,23–27

Paralelní text o utišení bouře v Matoušově evangeliu se nachází v pasáži 8,23–27. Je součástí komplexu, který v Mt 8 a 9 zahrnuje texty o Ježíšových zázračných činech (jako určitá protiváha horského kázání v Mt 5 až 7). Už to ukazuje na redakční práci evangelisty Matouše na umístění textu. Předcházející text o bezvýhradném následování Ježíše (Mt 8,18–22) není v Markově evangeliu, ale následující perikopa o uzdravení posedlých v Gadaře (Mt 8,28–34) představuje paralelu k Mk 5,1–17. To ukazuje na vliv Markova evangelia. A samotná perikopa Mt 8,23–27 to rovněž potvrzuje. V překladu zní:

²³A když nastoupil na loď, jeho učedníci ho následovali. ²⁴A vtom se strhla velká bouře na moři, takže loď byla pokrývána vlnami. On však spal. ²⁵A přistoupili a probudili ho se slovy: Pane, zachraň, jsme ztraceni. ²⁶A on jim řekl: Proč jste ustrašení, malověrní? Tehdy vstal, pohrozil větrům a moři a nastal veliký klid. ²⁷Ale lidé se podivili a říkali: Co je to zač, že i moře a větry ho poslouchají?

Na první pohled je poznat, že Matoušův text je oproti textu v Markově evangeliu zřetelně kratší. Ale to je výsledek běžné redakční práce autora Matoušova evangelia při přebírání perikop z Marka. Byl si zřejmě vědom toho, že jeho evangelium bude obsažnější, a tak se soustřeďoval na podstatné prvky, aby ušetřil místo.²⁰ Konkrétně není převzat celý obsah Mk 4,35. Také je logicky opomenut údaj o rozpuštění zástupu ve v. 36a. Perikopa začíná shrnutím děje o Ježíšově vůdčí roli a učednících následujících Ježíše při nastoupení na loď v Mt 8,23 (Ježíšův příkaz k přeplavení se na druhý břeh zformuloval evangelista už v Mt 8,18). Celkem logicky schází zmínka o jiných lodích z Mk 4,36c. Nemůže scházet rozpoutání bouře v 8,24. Mt však užívá pro „bouři“ termín σεισμός, tj. doslova „(země)třesení“, výraz, který evangelista užije potom v 27,54

¹⁹ Srov. např. Dieter LÜHRMANN, *Das Markusevangelium*, HNT 3, Tübingen: J. C. B. Mohr, 1987, s. 96.

²⁰ Příklady se dá uvést celá řada. Srov. např. perikopu o povolání celníka v Mk 2,13–17 a Mt 9,9–13, kde celkový text je oproti Markovi kratší, i když v Mt 9,13 je výrok z Oz 6,6 navíc.

v souvislosti s Ježíšovou smrtí a v 28,2 s otevřením hrobu při Ježíšově zmrtvýchvstání (srov. i 24,7 v Ježíšově eschatologické řeči). Dále také schází zmínka o Ježíšově poloze na polštáři na zádi lodi v Mk 4,38a. Zvolání učedníků na adresu probuzeného Ježíše v Mt 8,25 je také stručnější. Neobsahuje výtku „nevádí ti“ (Mk 4,38b), ale oslovení zní „Pane“, což z pohledu doby napsání evangelia už zní jako modlitba církve. Samotná prosba obsahuje v nejlepších rukopisech (X B C a rovněž ve významných minuskulích ^{f1.13}) gramaticky neúplnou formulaci „zachraň“ (σωσον), která se odborně dá pojmenovat jako neobsazené povinné valenční místo slovesa „zachránit“. Tak je pochopitelné, že většina řeckých rukopisů doplňuje chybějící předmět ἡμᾶς („nás“). Vypadá to, jako by evangelista chtěl neúplnou větou podtrhnout nebezpečnost líčené situace. Na rozdíl od Marka se však Ježíš nejprve kriticky obrací na učedníky (v. 26a). Tato kritika je vyjádřena jen jednou otázkou, v níž kromě označení učedníků pomocí „ustrašení“ (δελοί) je také oslovení „malověrní“. Adjektivum ὀλιγόπιστος se však vyskytuje v Matoušově evangeliu ještě na dalších třech místech (Mt 6,30; 14,31 a 16,38), takže se patrně jedná o oblíbený výraz evangelisty Matouše (je ovšem rovněž v Lk 12,28, což je paralelní text k Mt 6,30, takže Matouš je asi znal z tradice). Teprve potom Ježíš utiňuje bouři (v. 26b), a to bez jakékoliv přímé řeči. Ve vyvrcholení celého vyprávění (v. 27) je zmíněn úžas lidí (ἐθαύμασαν) a v otázce se lidé ptají pomocí tázacího adjektiva ποταπός vlastně na kvalitu či druh toho, kdo bouři utiší. Evangelista volil toto adjektivum asi právě vzhledem ke zmíněnému úžasu (v Mk 13,1 je toto adjektivum užito při obdivování jeruzalémského chrámu). Dále je řeč (na rozdíl od Mk) o větrech (ἄνεμοι) v množném čísle.

3. Lk 8,22–25

Paralela v Lukášově evangeliu se nachází v 8,22–25. Ani zde není kontext úplně stejný jako v Markově evangeliu, protože předchází rozhovor o Ježíšově rodině (8,19–21), který se nachází v Mk 3,31–35. Ale následující text v Lk 8,26–39 představuje paralelu k Mk 5,1–20, takže i zde to signalizuje závislost na Markově evangeliu. Pokud možno věrný překlad Lk 8,22–25 zní:

²²Stalo se jednoho dne, že nastoupil na loď on a jeho učedníci a řekl jim: Přeplovme se na druhý břeh jezera. A vypluli. ²³Když se plavili, usnul. Vtom sestoupila větrná bouře na jezero a nabírali vodu a byli v nebezpečí. ²⁴Přistoupili a probudili ho se slovy: Mistře, mistře, jsme ztraceni. Když se probudil, pohrozil větru a vlnám a ustaly. A zavládl klid. ²⁵Řekl jim: Kde je vaše víra? Vyděsili se, podivili a říkali si navzájem: Kdo to jen je, že přikazuje větrům i vodě a poslouchají ho?

Lukášův text je také kratší než Markův, i když ne o tolik jako u Mt. Hned úvod perikopy je formulován stručněji. Text nemá návaznost na předcházející perikopu, protože časový údaj „jednoho dne“ je zcela neurčitý. Ježíš logicky nastupuje na loď a po něm pochopitelně také jeho učedníci. Ježíšova výzva k přeplovbě na druhý břeh (v. 22b) odpovídá Mk 4,35b. Ovšem Lukáš doplňuje, že se jedná o druhý břeh „jezera“ (τῆς λίμνης). Speciálně je zmíněno také vyplutí. Formulace o plavbě ve v. 23a je jazykově uhlazená (je užit genitiv absolutní). Ježíšův spánek je popsán pomocí aoristu slovesa ἀφύπνωω (usnout) jako změna stavu. Pro větrnou bouři je užito stejné spojení jako u Marka, ale schází přívlastek „velká“. Bouře zde „sestoupila“ (κατέβη) „na jezero“. Nebezpečí pro loď ve v. 23b je popsáno odlišně od Mk. Reakce učedníků ve v. 24 je nejprve formulována pomocí participia aoristu slovesa προσέρχομαι „přistoupit“ (srov. Mt 8,25a). Sloveso „probudit“ (na rozdíl od Marka) má zesilující předponu δια-. Ve slovech učedníků je pro nebezpečnou situaci užito stejného slovesa i tvaru jako u Mk, ale oslovení je specifické, i když překlad do češtiny je nucen užít stejného „Mistře“. Lukášovo (zdvojené) ἐπιστάτα označuje Ježíše vlastně přesně jako šéfa pracovní či jiné akční skupiny. Ježíš reaguje ve stejný čas jako u Mk, ovšem jazykově je Lukáš stručnější a elegantnější. Stejně jako u Mk následují Ježíšova kritická slova na adresu učedníků až po utišení bouře. Skládají se pouze z jedné otázky (v. 25a). Ta se týká také víry. Ale Ježíš se učedníků ptá, kde mají svou víru. Na rozdíl od Mk jim tedy víra neschází, pouze nevědí, kde ji mají, takže ji nedokážou v příhodný okamžik použít. Za reakcí na celé dění ve v. 25 stojí (na rozdíl od Mt) pouze učedníci, protože jen oni byli kromě Ježíše na scéně. Nejprve evangelista charakterizuje jejich stav jako úděs či strach (φοβηθέντες) a údiv (ἐθαύμασαν – srov. Mt 8,27). Jejich vyslovená otázka směřuje (stejně jako u Mk a Mt) k identifikaci Ježíše na základě jeho moci nad přírodními živly. Formulace je velmi blízká textu v Mk 4,41. Rozdíl je však v množném čísle „větry“ (srov. Mt 8,25), ve vazbě se slovesem „přikázat“ (ἐπιτάσσειν) a v užití „vody“ místo „moře“. I Lk 8,22–25 se dá chápat jako text redigovaný na základě pe-

rikopy v Mk 4,35–41. Ovšem tento závěr není mezi badateli nesporný. Proto je třeba podívat se blíže na to, jak vypadala tradice perikopy o utišení bouře před napsáním velkých synoptických evangelií.

4. TRADICE PERIKOPY O UTIŠENÍ BOUŘE PŘED MT A LK

Předcházející interpretace počítá s tím, že ze tří verzí o utišení bouře v synoptických evangeliích je prvotní a nejstarší text v Markově evangeliu (Mk 4,35–41). Verze u Mt a Lk pak závisejí na Markovi. V posledních desetiletích se však objevila teorie Deuteromarka, tj. předpoklad, že tzv. *minor agreements* mezi Mt a Lk oproti Mk se nejlépe vysvětlí existencí přepracované verze Markova evangelia, kterou použili – nezávisle na sobě – autoři velkých synoptických evangelií. Výrazným propagátorem a obhájcem této teorie byl rakouský biblista Albert Fuchs. Právě perikopa o utišení bouře byla pro něho jedním z hlavních textů pro argumentaci ve prospěch existence Deuteromarka.²¹ A. Fuchs rozlišuje v textu perikopy celkem 26 MA.²² Není možné rozebrat všechny uváděné MA. To však také není nutné, protože argumentace ve prospěch existence Deuteromarka se celkově jeví jako velmi málo přesvědčivá. Je to dáno už tím, že perikopa o utišení bouře se vlastně svých charakterem velmi málo hodí k dokazování existence nějaké přepracované verze Markova evangelia. Je totiž třeba počítat s tím, že autoři velkých synoptických evangelií se s určitou částí obsahu Markova evangelia nesetkali poprvé až tehdy, když začali psát svá evangelia. Netýká se to jistě všech textů ve stejné míře. Ale právě texty narativního charakteru zachycující epizody

²¹ Srov. Albert FUCHS, „Die ‚Seesturmperikope‘ Mk 4,35–41 parr im Wandel der urkirchlichen Verkündigung,“ in *Weihbischof Dr. Alois Stöger: Exeget zwischen Bibelkommission und Offenbarungskonstitution*, ed. Ferdinand Staudinger – Heinrich Wurz, St. Pölten: Eigenverlag der Herausgeber, 1990, s. 59–86. Tento příspěvek potom A. Fuchs převzal jako jednu z kapitol (se stejným nadpisem, pouze bez uvozovek u názvu perikopy) do 2. svazku svého pětisvazkového díla *Spuren von Deuteromarkus* (čtyři svazky vyšly v r. 2004, pátý v r. 2007): *Spuren von Deuteromarkus II*, Münster: Lit, 2004, s. 53–93. FUCHS, *Spuren II*, s. 53, je přejatý text označen jako „přepracovaná verze ([ü]berarbeitete Fassung)“. Tato novější verze má sice o šest poznámek víc, ale hlavní text je prakticky stejný. V následujícím bude odkazováno na tuto novější verzi v rámci jednoho svazku *Spuren II*.

²² NEIRYNCK, *Synopsis*, s. 35n., rozlišuje v perikopě o utišení bouře 14 textových jednotek. V nich však jsou (pomocí číslic v horním indexu) rozlišeny další MA, takže jejich celkový počet je o několik větších, než je tomu ve výčtu A. Fuchse.

z života Ježíše Krista, zvláště ty, které měly jednu hlavní zápletku, jak je tomu u textu o utišení bouře, byly zřejmě vyprávěny kazateli v prvotní církvi, protože se daly ve své podstatě snadno zapamatovat. Tak i text o utišení bouře nebyl jistě autorům Matoušova a Lukášova evangelia úplně neznámý před napsáním jejich evangelií.²³ Při psaní evangelia měli jistě před sebou text Markova evangelia (jak svědčí např. následující text po perikopě o utišení bouře v Mt i Lk), ale byli ovlivněni i znalostí příběhu z dřívějšíka, což je snadno vedlo ke stejným slovním formulacím, které mají svou logiku v rámci vyprávění příběhu, třebaže u Marka jsou odlišné. V průběhu času existovala také naprosto logická tendence více zdůraznit christologický význam textu a jeho aplikaci na život církve, takže větší důraz na tyto aspekty u velkých synoptiků není vůbec překvapivý a není třeba předpokládat nějakou předcházející společnou redakci. Ale právě to se snaží opakovaně tvrdit A. Fuchs. Při své argumentaci využívá i oslovení Ježíše učedníky, které je v každém evangeliu odlišné: διδάσκαλε (Mk 4,38), κύριε (Mt 8,25) a ἐπιστάτα ἐπιστάτα (Lk 8,24). Fuchs spojuje κύριε s ἐπιστάτα a vidí v obojím (oproti διδάσκαλε u Mk) „stupňované, výsostnější oslovení“.²⁴ Je možné se ptát, která vzdálenost je větší: zda mezi ἐπιστάτα a διδάσκαλε nebo mezi christologickým κύριε a ἐπιστάτα. Logická odpověď zřejmě bude, že je to u druhé dvojice, jak to prakticky napovídá také v češtině nezbytný stejný překlad „mistře“ prvních dvou oslovení (obdobná situace je také např. v němčině²⁵). Fuchs sám říká, že neví, zda v Deuteromarkovi bylo κύριε nebo ἐπιστάτα.²⁶ Tím jen potvrzuje mlhavost své deuteromarkovské teorie. Dá se však naprosto logicky předpokládat, že Lukáš místo διδάσκαλε v Mk 4,38 dosadil ἐπιστάτα²⁷ (jako např. v Lk 9,49)

²³ Tato skutečnost není v komentářích běžně zmiňována, ale např. NINEHAM, *The Gospel of St Mark*, s. 146, o naší perikopě říká, že „musela být opětovně (again and again) užívána v prvotní církvi pro účely výuky a poučování.“

²⁴ FUCHS, *Spuren II*, s. 71.

²⁵ Ovšem např. Heinz SCHÜRMANN, *Das Lukasevangelium*, Erster Teil: Kommentar zu Kap. 1,1–9,50, Freiburg im Br.: Herder, 1969, s. 474, překládá ἐπιστάτα v Lk 8,24 pomocí „Herr (Pane)“, tj. stejně jako by v řeckém textu bylo κύριε, a vidí v něm (tamtéž, s. 475) poukaz na Ježíšovu „výsost (Hoheit)“. Na Schürmanna se odvolává také Fuchs, *Spuren II*, s. 72, pozn. 49, ale vytyká mu, že opomíjí redakci Deuteromarka. Avšak drtivá většina německých překladů a komentářů má v Lk 8,24 „Meister“, tj. „mistře“.

²⁶ FUCHS, *Spuren II*, s. 71. NEIRYNCK, *Synopsis*, s. 36, má κύριε i (zdvojené) ἐπιστάτα bez jakéhokoliv potvrzení, tzv. nevidí zde (naprosto logicky) žádný MA.

²⁷ Výraz ἐπιστάτης (v oslovení ἐπιστάτα) se vyskytuje pouze v Lukášově evangeliu (5,5; 8,24; 8,45; 9,33; 9,49 a 17,13). Užívají ho (kromě 17,13) jenom Ježíšovi učedníci.

a Matouš užil κύριε (jako např. v Mt 17,4 místo ῥαββί [„mistře“] v Mk 9,5). Jako vůbec první příklad MA uvádí Fuchs shodu mezi Mt 8,23 a Lk 8,22, kde oba velcí synoptikové užívají pro Ježíšovo nastoupení na loď sloveso ἐμβαίνειν (nastoupit), zatímco Mk toto sloveso (ani žádné podobné) nemá.²⁸ Je pravda, že jak Mt, tak Lk mají zmíněné sloveso v aoristu. Ale tvary jsou dosti odlišné. V Mt 8,23 je participium ἐμβαντι (dosl. „nastoupivšímu“²⁹) ve vazbě se zájmenem αὐτῷ („jemu“, tj. Ježíšovi), tedy jedná se o tzv. *participium coniunctum*, zatímco v Lk 8,22 je indikativ ἐνέβη („nastoupil“). Opět je zde otázka, co má větší váhu. Je to stejné sloveso v aoristu nebo jsou to zcela odlišné tvary a velmi rozdílná konstrukce stejného slovesa? Zdá se, že to druhé, protože sloveso ἐμβαίνειν se přímo nabízelo k popsání faktu nastoupení na loď.³⁰ Tak by se zde dalo spíše hovořit o *disagreement*, tj. o neshodě mezi Mt a Lk. Marka pak nemohlo užití zmíněného slovesa ani napadnout, protože Ježíš už byl na lodi. Jako velmi velká shoda mezi Mt a Lk oproti Mk se může zdát líčení, jak učedníci probudili spícího Ježíše v Mt 8,25 a Lk 8,24, kde oba velcí synoptikové mají nejprve participium προσελθόντες (tj. doslova „přistoupivše“), které u Mk 4,38b není, a úkon probuzení vyjadřují pomocí indikativu aoristu (Mk má historický prézens). Po předmětu αὐτόν („ho“, tj. Ježíše), který je u všech synoptiků, je u Mt a Lk připojeno participium λέγοντες („říkajíce“), jímž jsou uvozena slova učedníků (Mk má historický prézens „říkají“). Pozoruhodně A. Fuchs připouští jako teoretickou možnost „stylistické vylepšení“³¹ Matoušem a Lukášem. Ale dodává, že takové vysvětlení „je třeba dokázat“³². Tím vlastně staví celou problematiku na hlavu. Synoptická evangelia představují reálně existující veličiny. Ale Deuteromarka nemáme, ani v podobě reálného textu, ani v žádném svědectví raně křesťanských spisovatelů. Právě jeho

---

Označoval běžně vedoucího, velitele či „šéfa“ určité (pracovní a jiné) skupiny. Jeho užití tak poukazovalo na vůdčí autoritu v rámci dané skupiny (srov. Werner GRIMM, „ἐπιστάτης,“ in *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Band II, ed. Horst Balz – Gerhard Schneider, 1981, sl. 93n.). Naproti tomu διδάσκαλος (doslova „učitel“) vyjadřoval obecnější autoritu na základě vědomostí a schopnosti poučovat druhé. Tak lze pochopit odlišné užití těchto oslovení u Lk. Oslovení διδάκαλε se tam nevyskytuje v ústech Ježíšových učedníků.

²⁸ FUCHS, *Spuren II*, s. 57n.

²⁹ V řečtině užitě sloveso ἀκολουθέω („následovat“) vyžaduje vazbu s dativem.

³⁰ Sloveso ἐμβαίω je užitó v novozákonních evangeliích o nastoupení na loď celkem 16krát.

³¹ FUCHS, *Spuren II*, s. 70.

³² Tamtéž.

existenci by bylo třeba „dokázat“, a ne naopak. Společná formulace v Mt 8,25 a Lk 8,24 má jazykovou i narativní logiku a dá se vysvětlit stylistickou úpravou. Přitom ovšem nelze přehlédnout, že pro „probudili“ má Lk διύγειραν, ale Mt jen ἤγειραν, což samo činí předpoklad opisování ze stejné předlohy Deuteromarka minimálně málo pravděpodobným.

Můžeme se jistě také ptát, který z MA v perikopě o utišení bouře se jeví jako nejzávažnější. Alespoň na první pohled se to dá říct o spojení ἐθαύμασαν λέγοντες („podivili se a říkali“), které se nachází v Mt 8,27 i Lk 8,25. V Mk 4,41 není sloveso „divit se“ vůbec a sloveso „říkat“ je v imperfektu (ἔλεγον).³³ Ovšem při bližším pohledu se tato shoda dá věcně i jazykově bez větších problémů vysvětlit. Údiv je běžná reakce na překvapivé a podivuhodné Ježíšovy skutky (srov. např. Mt 9,33; Lk 11,14). Užítí slovesného tvaru v aoristu je také logické, jestliže měl být vyjádřen fakt údivu (ne jeho průběh). Participium λέγοντες před přímou řečí se také samo silně nabízí (např. v synoptických evangeliích je najdeme 98krát).³⁴ Lze tedy říci, že pokud jde o text perikopy o utišení bouře, předpoklad, že autoři Matoušova a Lukášova evangelia užili „druhé vydání Markova textu“³⁵, není rozhodně dostatečně odůvodněný. Proto s ním počítá jen malá část autorů.³⁶ Je tedy plně oprávněný závěr, že autoři Matoušova a Lukášova evangelia neměli při redigování

³³ NEIRYNCK, *Synopsis*, s. 101, uvádí (podle S. McLoughlina) výčet významných (significant) minor agreements. Z perikopy o utišení bouře se tam nachází právě pouze výše uvedená shoda v Mt 8,27 a Lk 8,25.

³⁴ FUCHS, *Spuren II*, s. 74n., věnuje uvedené shodě poměrně málo místa. O shodě ἐθαύμασαν říká (*Spuren II*, s. 75), že „redaktor je ... více zainteresován na osobě divotvůrce než na zázraku samotném.“ To se však dá logicky vysvětlit využitím perikopy při katechezi a kázání v prvotní církvi i bez existence Deuteromarka.

³⁵ FUCHS, *Spuren II*, s. 87.

³⁶ Např. Hans KLEIN, *Das Lukasevangelium*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2006, s. 313, vzhledem k počtu MA v perikopě o utišení bouře (tamtéž, pozn. 5, jich vypočítává šest, hodnocených jako „nejdůležitější“, mezi nimi nechybí „shoda“ v slovese ἐμβαίνειν v Mt 8,23 a Lk 8,22) pokládá za „pravděpodobné, že Lk a Mt měli vůči našemu Mk redigovaný exemplář.“ Luz, *Das Evangelium nach Matthäus*, s. 22, formuloval otázku: „Měli velcí evangelisté před sebou jinou recenzi Marka (Lag den Großevangelisten eine andere Rezension von Mk vor)?“, na kterou však nedal odpověď. Ale Michael WOLTER, *Das Lukasevangelium*, Tübingen: Mohr Siebeck, 2008, s. 314, u naší perikopy (jako i jinde) sice vyjmenovává pozoruhodnější MA, ale v úvodu svého komentáře (op. cit., s. 13) říká jasně, že hypotézu Deuteromarka „nelze pokládat za příspěvek k řešení synoptické otázky, který by se měl brát vážně“. Dále např. Daniel ATTINGER, *Evangelo secondo Luca. Il cammino della benedizione*, Magnano: Edizioni Qiqajon, 2015, s. 326, říká u této perikopy, že Lukáš „nekopíruje Marka, píše ho znovu (non copia Marco, lo riscrive)“, ale o Deuteromarkovi mlčí.

perikopy o utišení bouře (Mt 8,23–27; Lk 8,22–25) k dispozici jiný písemný pramen než Markovo evangelium.³⁷

ZÁVĚR

Vyprávění o utišení bouře zachycují všechna tři synoptická evangelia. Na základě synoptického srovnání textů se jeví jako oprávněný dnes většinou přijímaný názor, že nejstarší pro nás dostupná verze se nachází v Markově evangeliu (4,35–41). Je naprosto na místě předpokládat (už vzhledem k delšímu Ježíšovu působení v oblasti Genezaretského jezera a častému výskytu bouří na této vodní ploše), že na počátku byl zážitek učedníků s Ježíšem na Galilejském jezeře, třebaže jeho přesný průběh není možné rekonstruovat. Už Markův text prozrazuje využití pro teologii jeho evangelia. To se týká jak christologie, tak i kritického pohledu na učedníky (srov. v. 40). Narativní zpracování prozrazuje vědomí existence starozákonních textů, jako např. Žl 107,23–32 a Jon 1. Nelze však s jistotou tvrdit, že evangelista Marek chtěl představit Ježíše jako toho, kdo „je větší než Jonáš“ (srov. Mt 12,41; Lk 11,32).³⁸ Marek chápal text o utišení bouře jako součást jeho představení Ježíše jako Syna Božího. Čtenář už se mj. dověděl, že Ježíš učil s mocí (srov. Mk 1,22), že měl moc vyhánět zlé duchy a uzdravovat, že odpouštěl hříchy (2,10). Nyní ukazuje také svou moc nad přírodními silami.³⁹ Evangelista očekával, že na otázku v 4,41 by si měli pokusit dát odpověď také čtenáři jeho evangelia, i když jeho evangelium ještě nekončí a čtenáři budou moci získat plný obraz o Ježíši Kristu, až dočtou evangelium do konce.

Perikopa o utišení bouře ve velkých synoptických evangeliích je závislá na textu Markova evangelia. Společné výrazy nebo formulace, které se vyskytují u Mt a Lk, ale v nichž se odlišující od Mk, se dají vysvě-

³⁷ Srov. např. Joachim GNILKA, *Das Matthäusevangelium*, I. Teil, Freiburg im Br.: Herder, 1986, s. 316; Walter RADL, *Das Evangelium nach Lukas: Kommentar, Erster Teil: 1,1–9,50*, Freiburg im Br.: Herder, 2003, s. 542.

³⁸ Toto srovnání bývá v komentářích nezdědkováno. Také např. FUCHS, *Spuren II*, s. 85, přisuzuje Markovi líčení Ježíše jako velkého proroka, který překonává Jonáše. To však nelze o Markově textu s jistotou tvrdit.

³⁹ Ježíšova jedinečná úloha vynikne např. při srovnání s vyprávěním Talmudu (pBe-ráchót 9,13b) o utišení bouře na základě modlitby židovského chlapce (srov. Meinrad LIMBECK, *Evangelium sv. Marka*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 67).

lit jako jazykově a věcně logické úpravy Markova textu, ovlivněné asi také užíváním příběhu kazateli v prvotní církvi. Vlastní redakční práci prozrazují také rozdíly mezi Mt a Lk, v nichž se však rovněž odlišují od Mk. Je to právě např. oslovení Ježíše učedníky (Mt 8,25 a Lk 8,24), které tak nepotvrzuje existenci Deuteromarka, jak se to snažil dokazovat např. A. Fuchs.⁴⁰ Evangelista Matouš zformuloval prosbu učedníků (8,25) tak, že už zní jako modlitba církve. Ježíš ve své promptní odpovědi (8,26) připomíná malou víru učedníků. Tím evangelista zapojil perikopu o utišení bouře do teologie svého evangelia. Zde už také začíná pozdější symbolika církve jako lodi na rozbouřeném moři. Evangelista Lukáš i v této perikopě usiloval o lepší jazykové vystižení vyprávění o utišení bouře. Zachoval také (na rozdíl od Matouše) přirozený sled dějů, když se Ježíš obrací s výtkou na učedníky (jako u Mk) až po utišení bouře. Tato výtka na adresu učedníků směřuje k správnému využití víry. A to chtěl Lukáš jistě sdělit rovněž adresátům svého evangelia. Kdo má víru v Krista, může se o ni opřít, protože ví, jakou moc má ten, v něhož věří.

Perikopa o utišení bouře je v každém ze synoptických evangelií užita pro zvěstování Krista. Velcí synoptikové Mt a Lk pokročili o něco dál než Mk ve směru nastaveného zrcadla pro čtenáře jejich evangelií, aby ti mohli vyprávěnou událost promítnout do svého života víry v Krista v církvi a věděli, jak se mají zachovat v krizových situacích, kdy mají dojem, že jejich Pán spí.

The Stilling of the Storm (Mk 4:35–41, parr.)

Keywords: Gospels; Miracles of Jesus; Deuteromark

Abstract: The stilling of the storm on the Sea (Lake) of Galilee is narrated in all three synoptic gospels (Mk 4:35–41; Mt 8:23–27; Luke 8:22–25). The article comments on the singular texts, beginning with the passage of Mark. After the exposition of the texts of Matthew and Luke, special attention is given to the textual tradition in the large synoptic gospels (i.e. Mt and Luke) because of the theory of the so-called "Deuteromark" proposed especially for this story by the Austrian scholar A. Fuchs. The article sees this theory (in which the authors of the gospels of Matthew and Luke are supposed to have used a later and more developed version of Mark) as less than convincing. The so-called *minor agreements of Matthew and Luke against Mark* in this story can be explained not only by the logical editorial work of the big synoptists but also by the very probable fact that these evangelists had heard the

---

⁴⁰ FUCHS, *Spuren II*, s. 70n.

story told (due to its simple plot) already before they acted as writers of the gospels. In all three synoptic gospels, the story serves as the proclamation of the mystery of Jesus Christ, while in Matthew and Luke it is also more centred on the disciples and through them on the Christian believers.

prof. Ladislav Tichý, Th.D.
Katedra biblických věd
CMTF UP
Univerzitní 22
771 11 Olomouc
ladislav.tichy@upol.cz